

תרומתה של קהילת למידה מקצועית לחקר הפרקטיקה של מורים

ד"ר יעל שגב

מכללת אורות ישראל

בית הספר ממ"ד יקיר

מחקר מלווה של הקהילות

(עמיתי אקדמיה)

דו"ח סופי

רציונל המחקר

קהילות למידה מקצועיות (Professional Learning Communities) הן אחד הכלים המומלצים לפיתוח מקצועי של מורים. הקהילה מאפשרת פיתוח מקצועי שונה מהמקובל המבוסס על חקר הפרקטיקה ומטרתו טיוב ההוראה והלמידה. המחקר יבקש להתמקד בקהילה, שחבריה ביקשו להתמודד עם הרצון להרחיב את יכולותיהם כמורים מקצועיים לשפה בבית ספר יסודי. הדגש בפעילות הקהילה יינתן על חקר הפרקטיקה: טיפוח גישה חקרנית ביחס להוראה וביחס ללמידה. דיון בבעיות מעולם ההוראה (דילמות, אתגרים, קשיים, סוגיות) מבוסס ייצוגים (צילומי שיעורים, עבודות תלמידים, תיאור מקרה עשיר) בגישה חקרנית (ניתוח גורמים וסיבות, שאילת שאלות מאתגרות, הטלת ספק, ניתוח השלכות). הקהילה תוכננה לפעול באופן היברידי ולכלול פעילויות משני עולמות: עולם הפיתוח המסורתי, בו המנחה היא בעלת הידע, ועולם הפעילות הקהילתית השואבת את כוחה מהמשתתפות המקיימות חקירה של פרקטיקות בהוראה ושיח על האתגרים, ההזדמנויות והצרכים שלהן.

בפועל התוכנית הוצעה למורות כהשתלמות ולא כל המורות בחרו בה מסיבות טכניות של קבלת גמול השתלמות וכדומה. שש המורות שהשתתפו במחקר לקחו חלק בהשתלמות ולא היו מחויבות לקהילה מקצועית. המפגשים הסינכרוניים והאסינכרוניים צומצמו והתמקדו בשל כך בהעברת התכנים ודרכי ההוראה ולא הוקדש די זמן לחקר הפרקטיקה. היבטים של קהילה התקיימו במידה מסוימת בשיחות ובמפגשים לא פורמליים. בהתאם לכך שאלות המחקר שנועדו לבחון את ההשתתפות של המורות בפיתוח מקצועי מדגם של קהילה התמקדו בהשתתפות בפיתוח המקצועי, על היבטים המסורתיים שבו.

שאלות המחקר

- באיזו מידה המורות חוות את הקהילה כפיתוח מקצועי עבורן?
- באיזו מידה תורמת ההשתתפות בקהילה לחקר הפרקטיקה של המורות?
- באיזו מידה תורם חקר הפרקטיקה להתפתחות המקצועית של המורות?

שיטות המחקר

משתתפים: קהילת אקדמיה כיתה בבית הספר הממ"ד יקיר. קהילה זו כוללת את המורות בכיתות ג-ו. מתוך 10 מורות שהתחילו את המפגשים פרשו 4 מורות מסיבות שונות וסה"כ השתתפו בקהילה שש מורות (שתי מורות ג', שתי מורות ד', מורה ה', מורה ו').

הגישה: המחקר התמקד במספר מצומצם של מורות בבית ספר אחד. המורות לוו בתהליך פיתוח מקצועי והטמעה של דרך הוראה בשיעורי שפה לאורך שנת לימודים שלמה. לאור כך המחקר נבנה בגישה איכותנית במטרה להעמיק וללמוד מתוך התנסות ממוקדת וארוכת טווח על חווית הפיתוח המקצועי של המשתתפות.

כלי המחקר:

הגישה האיכותנית של המחקר הביאה לבנייה של שני כלים מרכזיים. הכלי הראשון היה ראיון חצי מובנה בו התאפשר לאסוף את הרשמים והחוויות האישיות של כל מורה סביב נושאי המחקר, הכלי השני היה סיכום ורפלקציה שהתנהלו באופן מילולי במהלך שיחת הסיכום של המשתתפות עם המנחה ובאמצעות כתיבת משוב אישי.

1. ראיון חצי מובנה

שאלות הריאיון הקיפו את החוויה של המורות בהוראת הפרקטיקה של הקראת ספרים וחווית הפיתוח המקצועי שלהן:

- בתחילת השנה, איך הרגשת ביחס למהלך שלפניך? רגשות חיוביים – ציפיות, התרגשות, שמחה, התלהבות, בטחון: ממה? רגשות שליליים – חוסר בטחון, חששות, סקפטיות, התנגדות: ממה?
- האם התנסית בעבר בקריאה של ספרים בקול רם בפני תלמידים בכיתה? ספרי על החוויה עצמה, ועל היחס שלך אליה.
- בסיום השנה, מה היו מבחינתך הדברים הטובים/לא טובים בהוראת הקריאה בקול בכיתה?
- במה תרם פיתוח המקצועי לתהליך ההוראה שלך?
- האם תבחרי להמשיך ללמד בפרקטיקה זו בשנה הבאה?
- כיצד תעשי זאת?
- מה תשמרי/תוסיפי/תשני?
- איזו תמיכה היית רוצה לצורך הפיתוח המקצועי שלך בנושא? השתלמות, קהילה, חומרי למידה, ספרים?

2. סיכום ורפלקציה – שיחה רפלקטיבית של המורות עם המנחה וכתיבת משוב אישי בנוגע לחוויית ההוראה בכיתה וחווית הפיתוח המקצועי.

מהלך המחקר

במהלך שנת הלימודים תשפ"ג המורות השתתפו במפגשי הפיתוח המקצועי ולימדו בכיתותיהן בהתאם לדרכי ההוראה שהוצגו במפגשים. התוכנית כללה שני מפגשים פנים אל פנים וארבעה

מפגשים סינכרוניים בזום. כל מפגש ארך כשעה וחצי. עם סיום ההשתלמות נערכה שיחת סיכום בה המורות סיפרו על התהליך שעברו ועל חווית הפיתוח המקצועי שלהן, השיחה תועדה בזום ותומללה. בסיום שנת הלימודים התקיים ראיון אישי חצי מובנה עם כל המורות שהשתתפו במחקר. הראיונות התנהלו בזום על ידי עוזרות מחקר, הוקלטו ותומללו. כל ראיון נמשך 20-30 דקות.

תוצאות

1. ראיונות

כלל המשתתפות במחקר לקחו חלק בראיונות, ומתוך השיח עמן עלו התכנים הבאים:

חווית הפיתוח המקצועי בתחום רכישת ידע - המורות תיארו כי הן רכשו ידע והיו מרוצות מהלמידה בשני תחומים עיקריים:

היכרות עם ספרי ילדים – בזכות המרצה הן נחשפו לספרים שלא הכירו, קראו אותן בעצמן כדי להכין את השיעורים. המורות שיתפו כי ידע זה חסר להן בהכשרתן.

אני מכירה חלק המספרים. למשל מהרשימה הכרתי את שומרי המסילה, אבל הוא היה לגדולים יותר. אני קיבלתי את ההמלצה של יעל לגבי הספר של מתי. זו הייתה ההמלצה טובה. (ר').

לכיתה שלי היה לי יותר קל להתאים ספר אבל לכיתה השניה עזרה לי ההמלצה. זו כיתה שאני מלמדת אותם שנה ראשונה אז אני פחות מכירה אותם. אם אני אבחר ספר נוסף אני אולי אבחר משהו מתחילת המדינה שהיה שם יותר מלחמות וכזה- או אולי ספר בלשים שיהיה בו יותר מתח (ר').

אני שמחה תמיד לקבל המלצות. בתור ילדה לא קראתי הרבה ספרים אז אין לי היכרות מאד גדולה עם ספרי ילדים (נ').

אני פחות מכירה ספרים לגיל הזה בגלל שהילדים שלי יותר קטנים, דווקא זה שהיה ספר מובנה מראש זה אפשר גיוון אני הייתי מביאה משהו יותר מוכר, נחמד שגם אני הכרתי ספר חדש. (ע').

היכרות עם פרקטיקה לשילוב למידה רגשית חברתית בשיעורי שפה וקריאת ספר – מרבית המורות הכירו והתנסו בהקראה של ספרים בכיתות. השילוב של השיח הרגשי-חברתי בשיעורי השפה היה חידוש משמעותי עבורן. המורות עושות לעיתים את השילוב באופן טבעי בהוראתן אך כאן קיבלו כלים מובנים ושימיים.

הייתי עושה את זה (קוראת ספרים) גם לפני אבל לא בצורה מבוקרת כמו עכשיו. עכשיו אני עוצרת ומסבירה על המילים לפני שאני קוראת וגם לי הצרכים של הבנים לעצור בכל מיני נקודות ולדבר עליהן. אני חושבת שזה חיבר ביני ובינים (ת').

הקראתי בעבר ספרים, לא ברצף ועם פעילויות, לא התחלתי וסיימתי ספר בכיתה אף פעם. לא הצלחתי להקדיש לזה יותר מפעם בשבוע, הלוואי והייתי מצליחה יותר. בהתחלה זה היה נראה לי מעיק, מה בדיוק נדרש מאיתנו אבל ברגע שקיבלנו פעילויות מגוונות ומוכנות החוויה היתה מאד טובה, הילדים נהנו. בשבוע האחרון לימדתי פעמיים בשבוע וזה היה יותר חזק ומורגש, יותר נטמע אצל התלמידות. (ע').

זה דברים שהייתי עושה באופן טבעי גם בשוטף שלי, הייתי קוראת טקסט, הייתי עוצרת ושואלת שאלות ונקביל את זה לדברים שאנחנו עוברים לחיי היומיום ושקורים בארץ

ובחברה. השיעור הפעם היה פחות הפוגתי ויותר אקטיבי. שמחתי מזה כי זה היה להכניס משהו שונה למשהו שהם רגילים. הפעילויות היו מאד מוצלחות, זה נתן לי משוב לראות מי מקשיב ומי לא, נתן לי אינדיקציה שהם יודעים ומבינים. גם בשבילם הפעילויות עזרו להם לזכור את הרצף של הסיפור ולהבין (ש').

כל הפעילויות שעשינו נכנסו למחברת חוסן. כמו מה עוזר לי ברגעי משבר, מי האנשים שאני פונה אליהם, חצי שיעור אני מקריאה וחצי הן עושות את הפעילות. זה משמעותי ומחבר, להתחבר לספר ולא רק לשמוע את המורה מקריאה, זה מתחבר לחיים (ע').

שנה שעברה לא קראתי לילדים ספרים. השנה התחלתי כי הרגשתי שאני צריכה לעשות משהו יותר פעיל. שזה לא יהיה שיעור חופשי ואני חושבת שיש ערך לקריאה קולית כי אני קוראת נכון ואז הם נחשפים למילים חדשות וזה טוב (ר').

חווית הלמידה - המורות תיארו כי הן למדו והתפתחו באמצעות שני ערוצים מרכזיים :

למידה מהמנחה - המורות קיבלו כלים מעשיים ונגישות למשאבים מוכנים ישירות מהמנחה

ההשלמות הזו עם הרעיונות ועם הפעילויות, לא בטוח שאני הייתי חושבת עליהם או מצליחה ליצור אותם לבד, זה מאד עזר וזה מאד אפשר לקיים. הכל היה מוכן, הקובץ היה ידידותי ומזמין, לקבל חומרים שהם גם מוכנים וגם יצירתיים. (ע')

יעל תמיד נתנה לנו רעיונות וזה היה מאד משמעותי וגם אנוחנו בינינו כל אחת בעצם העלתה תוך כדי ההשתלמות דברים שהיא העלתה. גם אם היה לא מדובר בספרים שאנוחנו הקראנו אז זה היה סוג הפעילות שאני יכולתי לקחת לשנות ולהתאים את זה לספר שלי לגיל של התלמידים שלי, השיתוף בינינו לאורך ההשתלמות היה מאד משמעותי (ש')

בהשתלמות היא הביאה לנו את החומרים ולא רק דיברה באוויר זה מאד עזר לא הייתי צריכה עכשיו לבד לשבור את הראש ולהכין את הפעילויות. הייתי שמחה לקבל עוד המלצות עד ספרים וגם רעיונות לפעילויות, זה כיף לקבל לעבודה. (נ')

למידה מהקהילה - המורות תיארו מצבים בהם הן הקשיבו ולמדו אחת מהשנייה :

מישהי (מהמורות) אמרה בהשתלמות עם יעל, כשדיברנו על זה שזה בעצם הופך את הכיתה לקבוצת שווים. יש לי ילד דיסלקט שהוא לא כותב ולא קורא וזה נותן לו הזדמנות לקחת חלק כמו כל הילדים וילדים חכמים הם מתעניינים גם בזה - וממש התחברתי לזה. (ר')

לא היו הרבה מפגשים בהשתלמות אבל מה שהיה משמעותי זה יותר הקבוצה שלנו בוואטסאפ שבנות שתפו, המקום של לקחת רעיונות ולקבל. המטרה ברורה, החלפת המידע בינינו היתה טובה. (ע')

2. סיכום ורפלקציה

בשיחה וברפלקציה האישית של המורות עלה כי המפגשים תרמו לפיתוח המקצועי שלהן בתחום וגרמו להן להעמיק בפרקטיקה שהיתה מוכרת להן. ההיבט המעשי של הלמידה אפשר להן ליישם בקלות ולראות את התרומה של דרך הוראה זו לכיתה.

— זו שנה ראשונה שאני באמת נהנית ומרגש אותי לראות איך הילדים מתחברים וממש נהנים, זה מקסים (ת').

– במסגרת הקורס למדתי לעומק נושא שמעניין אותי מאוד ואשר אני עוסקת בו במהלך השנים האחרונות. השנה, זכיתי להקריא לתלמידי בכיתה ו' את הספר "ילדי המסילה" של אדית נסביט (ש').

מסקנות

לאור המצב המיוחד שנוצר בעקבות פרישת מחצית מהמורות, ולאור הקשיים הטכניים שליוו את הפעילות, המסקנות מתמקדות בעיקר בחוויית הפיתוח המקצועי של המורות ובמערך הנדרש כדי לאפשר קהילה מקצועית לומדת.

הממצאים הראו כי המורות מעוניינות לקבל הדרכה וכלים מעשיים להוראה ואינן מחויבות לקהילה או פנויות לתהליכים של חקר.

מורות הנרשמות להשתלמות מצפות במידה רבה לקבל כלים שניתן ליישם באופן מידי בעבודתן. הן שמחות לקבל חומרי הוראה שהוכנו עבורן מראש ולא מרגישות צורך לקחת חלק בפיתוח ובחקירה. מתקיים שיח במידה מסוימת בערוצים הבלתי פורמליים של עבודתן בבית הספר, באמצעות שיחות מזדמנות ושיתוף קולגות בפעילויות שהן עושות בכיתתן.

מצד המערכת, ראינו כי בית הספר אינו מעמיד לרשות המורות את הזמן הדרוש להעמקה מסוג זה. שעות ההשתלמות מוגבלות ומצומצמות ואינן מספיקות בכדי לפתח שיח של קהילה לומדת. הפיתוח המקצועי של המורות נותר באחריותן ואינו מלווה או נתמך על ידי גורמים מהנהלת בית הספר. המסקנה היא כי יש לייצר מערכת תמיכה ואף תגמול למורים אשר תעלה את המוטיבציה להשתתף בפיתוח המקצועי ואת המחויבות אליו.